

Председателят на GI „Справедливост“ Иван Груйкин: Сагата „Главен съдебен инспектор“ – удобна патерица на статуквото

Повече от година след изтичане мандата на Ана Караиванова Народното събрание още не е избрало нов главен съдебен инспектор – въпреки общото съгласие, че правосъдието е основният проблем на България. Съгласно поредната парламентарна процедура (четвърта поред от година и половина насам), кандидатури за длъжността могат да се внасят в Комисията по правни въпроси до втори април т.г.

Правомощията на Инспектората към Висшия съдебен съвет (ВСС) основно са насочени към контрол над организацията и административната дейност на отделните звена на съдебната система, както и констатиране на нарушения в образуването и движението на съдебните, прокурорските и следствените дела. Надлежното изпълнение на тези контролни функции е възможно единствено от орган, съставен от политически независими, професионално подготвени и безпристрастни личности, основаващи дейността и актовете си единствено на закона. Затова и Конституцията предвижда на длъжностите главен съдебен инспектор и съдебни инспектори да бъдат избирани юристи с високи професионални и нравствени качества. Законът за съдебната власт (ЗСВ) първоначално предвиждаше петнадесет години общ юридически стаж за главния инспектор. Впоследствие се въведе допълнително изискване главният инспектор да бъде съдия, прокурор или следовател към момента на избора с най-малко петнадесет годишен специален магистратски стаж от окръжно и по-високо ниво. С Решение № 10 от 2011 г. обаче Конституционният съд обяви за противоконституционно изискването главният съдебен инспектор да бъде магистрат. Същевременно другото искане – за противоконституционност на условието главният инспектор и инспекторите да имат специален магистратски стаж – бе отхвърлено. В същото това свое решение Конституционният съд приема, че „длъжността на главния инспектор е по-скоро организационна и оперативна и няма никакво основание той като ръководител на контролен орган, създаден да подпомага ВСС, да отговаря на повече изисквания от другите членове на същия орган и от самите членове на ВСС“. Но единственото конституционно изискване за изборните членове на ВСС (освен високите професионални и нравствени качества) е петнадесетгодишният юридически стаж – затова остава неясна логиката на КС да приеме, че законовото условие главният инспектор и инспекторите да имат специален магистратски стаж е съобразено с Конституцията. Като краен резултат се запази изискването за специален магистратски стаж и това окончателно затвори вратите на Инспектората за хабилитирани учени по правни науки, адвокати и други юристи, които съгласно чл.17, ал.2 от ЗСВ могат да бъдат членове на самия ВСС. Т.е. – единствено хора от системата (съдии, прокурори и следователи – настоящи или бивши) могат да инспектират същата тази система.

Разбира се, съдебните инспектори трябва да имат достатъчно познания за

организацията и дейността на отделните звена на съдебната власт, но преди всичко трябва да бъдат ръководени от ясните предписания на закона, регламентиращи тяхната дейност. Дългогодишното пребиваване в структурите на българската съдебна система (особено през последните две десетилетия), при цялото ни уважение към отделните съдии, прокурори и следователи, неизбежно култивират съсловни рефлексии и гилдийна солидарност, както и разбираемо свикване с някои от най-абсурдните магистратски практики. Неслучайно скорошните две съдийски номинации за главен съдебен инспектор бяха внесени в Народното събрание с писменото убеждение на вносителите „...предстоящата парламентарна процедура да е насочена към задълбочена оценка на качествата и концепциите на кандидатите, така че да се постигне резултат, убедителен за съсловието и обществото“. Какво съсловие, уважаеми вносителите? Целта на Инспектората е съсловието да бъде ефикасно инспектирано – и толкова! За съжаление в обществото се е легитимирала погрешната (и противоконституционна) представа, че задължителните промени в българската съдебна система имат за цел и нейните собствени интереси, както и че тези промени са възможни в резултат на усилия и решения вътре в самата система. Но правосъдието съществува заради гражданите, а не заради съдиите и прокурорите. „Гарван гарвану око не вади“, е казал народът. Реален контрол върху отделните звена на съдебната система (особено при днешното ѝ състояние) може да се осъществи единствено от хора, външни за нея и несвързани с явленията, довели до тъжната оценка за днешното ѝ състояние.

Затова, имайки предвид най-типичните проблеми на днешната българска съдебна система, за главен съдебен инспектор и съдебни инспектори би било оправдано да могат да се избират и юристи без задължителен магистратски стаж (каквото беше и първоначалното предвиждане на закона). Разбира се, за това е необходима законова промяна – особено след цитираното произнасяне на Конституционния съд. В противен случай, ако магистратите инспектират самите себе си, Инспекторатът ще продължи да бъде само един от буферите, съзнателно издигнати между гражданите и властта (в случая – съдебната), вместо да е гаранция за защита на правата ни, когато тази власт нарушава закона.

Неприключващата сага със съдебния инспекторат показва отчетливо най-дълбокия проблем не само на съдебната, но и на всички власти в България – тяхното все по-голямо отдалечаване и практическа независимост от суверена, който е тяхното единствено конституционно, морално и логическо основание. Ако конституционният принцип на народния суверенитет не е само гола фраза и действа реално, тогава няма да има проблем и с контрола върху властите. Когато народът избира, тогава той може и да отзовава всеки избран в законодателната, изпълнителната и съдебната власт. Това обаче е възможно (и реално се практикува) при мажоритарен избор на парламент, отделен избор на изпълнителна власт, пряк избор на съдии и прокурори. Когато народният суверенитет е нарушен чрез пропорционален партиен вот, изборни прагове, държавно финансиране на партиите и липса на избор на магистратите – истинският контрол върху властите е илюзия. Дори и да се направи върховен инспекторат на всички комисии и инспекторати!

Последното може да се приеме и откъм положителната му страна. Излиза, че прекомерното забавяне избора на съдебния инспекторат не е фатално – защото от него така или иначе нищо не зависи. И да не се притесняваме от бъдещи подобни проблеми в Конституционния съд, Висшия съдебен съвет, Комисията за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси, Комисията за защита на конкуренцията, Комисията за защита от дискриминация, Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество, Комисията за защита на потребителите, Съвета за електронни медии, Омбудсмана и т.н. Защото всички тези органи са замислени (и реално действат) като удобни патерици на все по-нелегитимната власт, призвани да пазят статуквото. Фалшиви опори на законността, заблуждаващи отдушници на народното недоволство, замъгляващи истинските проблеми и отговорности, награда на „наши хора“ за вярна служба, които никой от нас не е избирал и затова не можем да контролираме – практическият резултат от тях е пълното обезвластяване на суверена и повече защитни бариери на властта срещу него. Ползата от тях е обратнопропорционална на милионите, които данъкоплатците им плащат. Кой ли тогава е изненадан от унищожителния одит на Сметната палата за работата на Инспектората към ВСС, от оценката, че „ВСС се е превърнала в люпилня на интриги, некомпетентност, криворазбрани етика и морал и откровени беззакония“ (на „Българския институт за правни инициативи“), или от прословутото тефтерче на Филип Златанов (бившият председател на КПУКИ)? Бъдете сигурни – няма как да е много по-различно при всички споменати по-горе синекури. Разбира се, тази властова схема е възможна единствено при неизбран от гражданите и контролиран от властта съд – защото, ако е обратното, схемата може и да се обърка. Това обяснява и острата реакция срещу изборността на съда от всички, които са били във властта през последните двадесет и пет години. Така че, знаейки колко много специализирани „независими“ органи и институции има в България, можем да сме напълно спокойни ако сме във властта или поне близко до нея.

За останалите – има си главен съдебен инспектор – когато и ако го изберат!